

USPOSABLJANJE SLOVENSКИH PROSTOVOLJNIH GASILCEV

THE TRAINING OF SLOVENIAN VOLUNTEER FIREFIGHTERS

Rok Leskovec

Elektroinštitut Milan Vidmar, Hajdrihova ulica 2, Ljubljana; Gasilska zveza Slovenije, Tržaška 221, Ljubljana, rok.leskovec@eimv.si

Janja Kramer Stajnko

izr. prof. dr., Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, Smetanova ulica 17, Maribor; Gasilska zveza Slovenije, Tržaška 221, Ljubljana, janja.kramer@um.si

Povzetek

Slovensko prostovoljno gasilstvo je eden izmed glavnih stebrov zaščite in reševanja. Zaradi množičnosti, lokalne samoorganiziranosti, tradicije, vrednot in občutka pripadnosti bo tudi v prihodnje ostalo pomemben element pri zagotavljanju varnosti in pomoči prebivalcem Slovenije. Usposabljanje prostovoljnih gasilcev je med pomembnejšimi dejavnostmi gasilske organizacije, saj so le ustrezno usposobljeni gasilci pogoj za učinkovito, strokovno in varno opravljanje operativnih nalog gasilstva. Sistem gasilstva v Sloveniji temelji na prostovoljcih, ki so se odločili nameniti svoj prosti čas posredovanju in pomoči ob požarih ter drugih nesrečah. Prav zaradi prostovoljnega jedra mora biti temu prilagojeno tudi usposabljanje. Prostovoljni gasilec lahko gasilski dejavnosti nameni le omejen čas, hkrati pa s svojim poklicnim in ljubiteljskim znanjem bistveno prispeva k uspešnosti pri opravljanju nalog gasilstva. Sistem usposabljanja prostovoljnih gasilcev je razdeljen v tri skupine, in sicer temeljna, dopolnilna ter permanentna usposabljanja, katerih značilnosti natančneje predstavljamo v članku. Učni programi na vseh ravneh obsegajo praktično znanje o nevarnostih, s katerimi se tradicionalno spopadamo gasilci, o organiziranosti gasilske organizacije ter trenutnih in prihodnjih izzivih.

Abstract

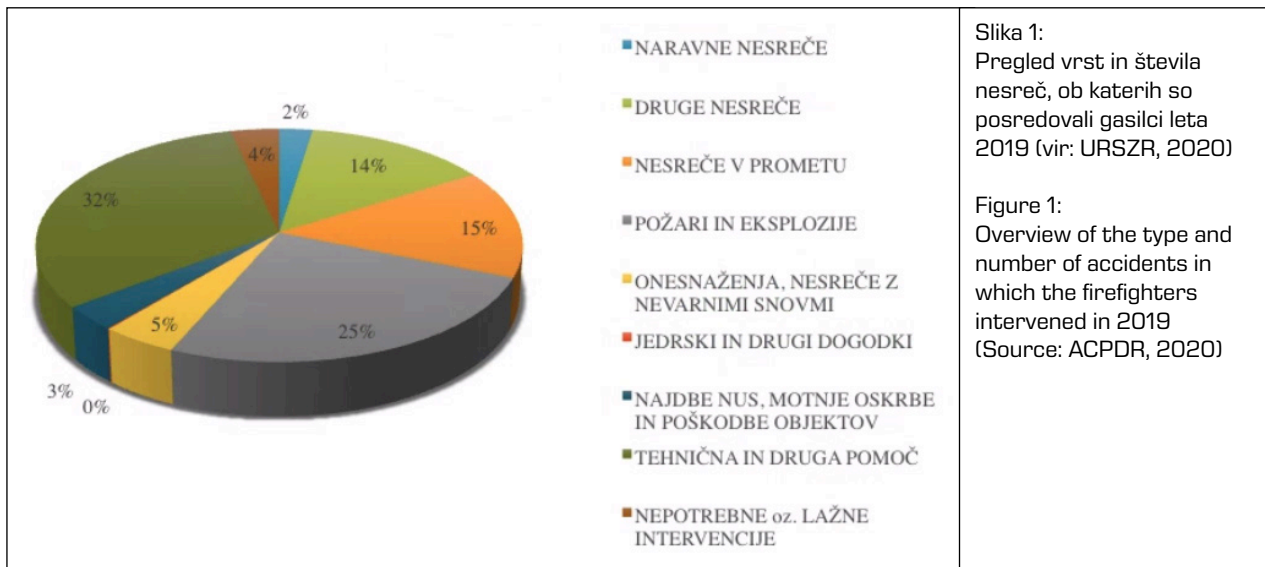
Slovenian voluntary firefighting is one of the main pillars of protection and rescue. Due to its large numbers, local self-organization, tradition, values and the feeling of belonging, it will undoubtedly remain an important element in the provision of safety and assistance to the inhabitants of Slovenia. The training of volunteer firefighters is one of the most important activities of the firefighting organization, since appropriately trained firefighters represent a precondition for the effective, professional and safe performance of operational firefighting duties. In Slovenia, the firefighting system is founded on volunteers who have decided to dedicate their free time to interventions and providing assistance at fires and other disasters. Due to this voluntary core, the training process must be adapted. A volunteer firefighter can dedicate only a limited amount of their time to firefighting activities, yet at the same time, the firefighter substantially contributes to the successful completion of firefighting tasks by their professional and amateur knowledge. The system of training of volunteer firefighters falls into three groups: basic, additional and permanent training, the characteristics of which are detailed in this paper. The teaching curricula at all levels include practical knowledge on the hazards that firefighters traditionally deal with, the arrangement of the firefighting organization, and current and future challenges.

Uvod

Primerna usposobljenost in opremljenost gasilskih enot sta bistvenega pomena za uspešno delovanje gasilcev pri opravljanju osnovnih nalog gasilske službe. Nesreče, pri katerih posredujejo gasilci, že dolgo niso več le požari. Obseg nalog se je razširil na posredovanje ob naravnih nesrečah (poplavalah, neurjih, vetrolomu) in nesrečah v prometu ter na tehnično in drugo pomoč, kar je tudi razvidno iz podatkov na sliki 1, ki prikazuje vrsto in število dogodkov leta 2019.

Učni programi, po katerih se usposablajo prostovoljni gasilci, morajo vsebovati zelo različne strokovne

vsebine, da se najprej usposobijo za ravnanje z osnovno gasilsko opremo in orodjem, seznanijo z vrstami nevarnosti, ki jih lahko pričakujejo, in pridobijo ustrezno operativno kot tudi vodstveno znanje za delo v gasilskih formacijah. Z razvojem gasilstva so se razvijale tudi metode dela, s katerimi se gasilci uspešno spoprijemamo z izzivi na gasilskih intervencijah. Bistveni elementi delovanja gasilske organizacije, ki pripomorejo k učinkovitemu delu, so hitra aktivacija gasilcev, vnaprej pripravljene načrte posredovanj, samoiniciativnost, prilagodljiva organizacijska struktura in območna razpršenost gasilskih enot.

Slika 1:
Pregled vrst in števila nesreč, ob katerih so posredovali gasilci leta 2019 (vir: URSZR, 2020)

Figure 1:
Overview of the type and number of accidents in which the firefighters intervened in 2019 (Source: ACPDR, 2020)

Za uspešno organizacijo operativnega dela je v gasilskih organizacijah prav tako pomembno, da imajo člani ustrezno znanje iz organizacijskih vsebin, kot so zakonodaja in pravne osnove, sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter informatika, poleg tega pa tudi iz osnov pedagogike in andragogike, zato so v učne programe smiselno vključene vsebine s teh področij. Prav tako je v gasilskih vrstah s programi usposabljanja treba posredovati in poudarjati temeljne vrednote, na katerih se je gasilska organizacija razvila in prek katerih gasilci pustimo pomemben pečat na širšem družbenem ter kulturnem področju.

Sistem usposabljanja prostovoljnih operativnih gasilcev

Usposabljanje prostovoljnih gasilcev je v največji mogoči meri prilagojeno njihovemu razpoložljivemu času in starostni strukturi članstva. V gasilskih vrstah niso le odrasli za gasilsko delo sposobni člani, temveč so velik del članstva mladina in starejši gasilci, ki sicer niso dejavni na operativnem področju, so pa še vedno pomembno vključeni v druge dejavnosti organizacije. Vsaki izmed teh skupin gasilska organizacija ponuja možnosti usposabljanja, prilagojene njihovim sposobnostim in naravi dela, ki jo opravljajo. Vsebina članka je osredotočena na predstavitev usposabljanj, namenjenih odraslim gasilcem, ki se želijo predvsem usposobiti za posredovanje in pomoč ob različnih nevarnostih.

Bistvo vseh usposabljanj, ki se jih udeležujejo prostovoljni gasilci, je usvajanje praktičnega znanja, ki ga lahko gasilec neposredno uporabi pri posredovanju ob naravnih in drugih nesrečah. Usposabljanja prostovoljnih gasilcev se delijo na naslednje podskupine (Pravila gasilske službe prostovoljnih gasilcev, 2016):

- temeljna strokovna usposabljanja,
- dopolnilna strokovna usposabljanja,
- permanentna strokovna usposabljanja.

Prostovoljni gasilci se za svoje delo usposablajo skladno z veljavnimi temeljnimi in dopolnilnimi programi usposabljanja, ki jih skladno z Zakonom o gasilstvu predpiše minister v sodelovanju z Gasilsko zvezo Slovenije (Kramer Stajniko, 2019).

Temeljna strokovna usposabljanja

Temeljno strokovno usposabljanje predstavlja osnovo pri pridobivanju gasilskega znanja in temelj usposabljanj za vse prostovoljne gasilce. Skozi temeljna strokovna usposabljanja lahko operativni gasilci tudi karierno napredujejo.

Ravni temeljnih strokovnih usposabljanj

Temeljna usposabljanja prostovoljnih gasilcev so po načinu stopnjevanja znanja najbolj podobna splošnemu šolskemu sistemu, saj se tečajnik ne uči za konkretno delovno mesto oziroma položaj v gasilski organizaciji, temveč pridobiva splošno operativno in organizacijsko znanje, ki je izhodišče za poznejše specializacije. Temeljno usposabljanje ni položajno ciljno usposabljanje, je pa pogoj za zasedanje določenih položajev oziroma funkcij v gasilski organizaciji.

Temeljno strokovno usposabljanje prostovoljnih gasilcev obsega (Pravila gasilske službe prostovoljnih gasilcev, 2016):

- tečaj za gasilca pripravnika,
- tečaj za operativnega gasilca,

- tečaj za višjega gasilca,
- tečaj za nižjega gasilskega častnika,
- tečaj za gasilskega častnika,
- tečaj za višjega gasilskega častnika,
- tečaj za visokega gasilskega častnika.

Pravna podlaga za učne programe temeljnih usposabljanj so Zakon o gasilstvu (ZGas, 2005) in v nadaljevanju Pravila gasilske službe (2010) ter Pravila gasilske službe prostovoljnih gasilcev (2016).

Leta 2016 je bil sprejet temeljni program usposabljanja prostovoljnih gasilcev (TPU, 2016), torej temeljni dokument, ki predpisuje zahtevano znanje z jasno definiranimi učnimi cilji ter pogoje za pristop, organizacijo in potek usposabljanja za vsak posamezni tečaj. Podpisal ga je resorni minister.

Organizacija temeljnih usposabljanj

Organizacija vsakega temeljnega usposabljanja sledi ustaljenemu vrstnemu redu:

- sprejemni izpit,
- podajanje teoretičnih vsebin s teoretičnim predmetnim izpitom,
- praktične vaje,
- zaključni izpit iz teoretičnih in praktičnih vsebin.

Sprejemni izpit je namenjen preverjanju predhodnega znanja tečajnika. Če je kandidatov za tečaj preveč, se lahko uporabi tudi za omejevanje vpisa na predpisano

število. Poleg tega je bistveni namen sprejemnega izpita motivacija gasilcev, da prej obnovijo potrebno znanje.

Teoretične vsebine se predstavljajo na predavanjih. Kot predavalnice se običajno uporabljajo prostori gasilskih društev, ki so opremljeni s primernimi učnimi pripomočki. Za zdaj se teoretične vsebine še vedno predstavljajo v klasični obliki z metodami razlage, razgovora in demonstracije podobno kot v šolstvu. Število slušateljev je omejeno na trideset, kar omogoča še dejavnejši učni proces in boljše sodelovanje med predavatelji ter tečajniki. Predavatelje se spodbuja, da ne predavajo dolgočasnih dejstev, temveč predstavijo čim več primerov in svojih izkušenj. S takim pristopom je predavanje bolj zanimivo in hkrati utemelji potrebo po znanju v resničnih razmerah. Cilj razlaganja teoretičnih vsebin je predvsem, da se osmisli praktično delo, tečajniki pa tako dobijo širšo predstavbo o strokovnih vsebinah.

Praktične vaje oziroma praktično usposabljanje je bistveni del usposabljanja gasilcev. V okviru praktičnega dela tečaja se gasilec usposobi za opravljanje nalog, s katerimi se spoprijema pri posredovanju ob nesrečah s poudarkom, da se nauči predvsem poskrbeti za svojo varnost in varnost drugih udeleženi. Brez pravilnega in strokovnega reševanja ob nesrečah, nevarnosti in njihove posledice ne bodo odpravljene. Praktično usposabljanje poteka v manjših skupinah pod vodstvom inštruktorjev. Skupine tečajnikov so odvisne od naloge, ki je predmet vaje. Vedno se poskuša sestaviti najmanjša mogoča skupina, ki še

Slika 2: Razvrstitev gasilcev pred vajami (vir: PGD Kamnik)
Figure 2: Firefighters line-up before the exercises (Source: Kamnik Voluntary Firefighter Association)

omogoča optimalno vadbo in delo. Tako so vsi tečajniki vključeni v delo, posledično pa je učinkovitost vadbe najvišja mogoča.

Vadba oziroma praktično usposabljanje sledi preverjenemu vrstnemu redu:

- kratka razlaga naloge;
- demonstracija, ki jo prikaže inštruktor (pokaže);
- urjenje in vaje, na katerih tečajniki posnemajo inštruktorja;
- potrditev (inštruktor še enkrat opiše namen in uspešnost).

Praktična usposabljanja so najpomembnejši del usposabljanj, posledično je temu na vsakem temeljnem tečaju namenjenih veliko pedagoških ur. Potekajo v mestnem ali nemestnem lokalnem okolju, na gasilskih poligonih ter izjemoma tudi v izobraževalnih centrih za zaščito in reševanje.

Zaključni izpit je sklepno dejanje skoraj vsakega temeljnega usposabljanja. Sestavljen je iz teoretičnega in praktičnega dela ter poteka pred izpitno komisijo. Zaključno preverjanje znanja opravi ocenjevalna komisija, ki jo imenuje organizator tečaja. Predsednika ocenjevalne komisije imenuje poveljnik Gasilske zveze Slovenije in ima odločilni glas pri odločitvi o uspešnosti tečajnika. Pri ocenjevanju znanja posameznega tečajnika je popolnoma avtonomen, na njegove odločitve pritožba ni mogoča (TPU, 2016).

Teoretični del zaključnega izpita se opravlja ustno. Predsednik ocenjevalne komisije ima za vsakega tečajnika vnaprej sestavljen individualen naključni vprašalnik s sedmimi vprašanji iz vsebin, ki so bile predstavljene na tečaju. Tečajnik mora pravilno odgovoriti na vsaj pet izmed sedmih vprašanj.

Praktični del zaključnega izpita poteka na vadbenem poligonu. Organizator usposabljanja mora zagotoviti vso opremo in orodje, da so vse praktične naloge za tečajnika izvedljive. Tečajnik opravlja izpit opremljen z osebno zaščitno opremo, kot jo mora imeti med resničnim posredovanjem. Od predsednika ocenjevalne komisije dobi povelje za izvedbo naloge.

Tečajnik, ki ni bil uspešen na teoretičnem ali praktičnem delu zaključnega izpita, lahko ponovno opravlja zaključni izpit na istovrstnem tečaju kjerkoli v državi. Število ponavljanj zaključnega izpita ni omejeno.

Zaključni izpiti in uspešnost tečajnikov organizatorji tečaja uporabljajo predvsem za načrtovanje nadaljnjih tečajev. Na podlagi uspešnosti tečajnikov pri različnih vsebinah in predmetih lahko naredijo ustrezne popravke pri razlagi vsebin.

Po uspešno opravljenem zaključnem izpitu se tečajniku priznajo nove pristojnosti, simbolično pa pridobi

oznako novega znanja z imenovanjem v ustrezni čin. Oznake činov oziroma epolette nosi na gasilski uniformi ali delovni obleki na ramah.

Potek in opis temeljnih usposabljanj

Tečaj za gasilca pripravnika

Za pristop na prvi tečaj niso predvideni sprejemni izpiti in se ga lahko udeleži vsak član gasilske organizacije. Tečaj organizirajo in izvajajo gasilske zveze s soglasjem Gasilske zveze Slovenije, obsega pa 29 ur teoretičnih vsebin ter pet ur praktičnega usposabljanja. Tečajnik mora za pristop k tečaju dopolniti vsaj 16 let.

Cilj tečaja je, da član gasilske organizacije spozna namen gasilstva, sistem zaščite in reševanja ter osnove prve pomoči, gasilske preventive in razvrščanja.

Zaključni izpiti na tem tečaju niso predvideni. Po koncu tečaja tečajnik dobi čin gasilec pripravnik in pogojno sme sodelovati pri gasilskih posredovanjih, vendar le pod nadzorom mentorja ter pri nalogah, ki ne pomenijo povišanega tveganja za zdravje in življenje s stališča nesreče oziroma požara.

Čin gasilec pripravnik je prav tako priznan članom iz mladinskih vrst, ko dopolnijo 16 let in so opravili vsa predpisana usposabljanja po temeljnem programu usposabljanja za gasilsko mladino.

Tečaj za operativnega gasilca

Tudi za pristop k tečaju za operativnega gasilca ni predvidenih sprejemnih izpitov. Udeležijo se ga lahko tečajniki, ki že imajo čin gasilec pripravnik. Tečaj organizirajo in izvajajo gasilske zveze s soglasjem Gasilske zveze Slovenije, obsega pa 57 ur teoretičnih vsebin in 92 ur praktičnih vaj. Kot je razvidno iz razdelitve ur, je tečaj usmerjen predvsem na pridobivanje praktičnega znanja.

Namen tečaja je, da se bodoči operativni gasilec nauči vseh teoretičnih in še posebno praktičnih veščin, ki jih potrebuje za uspešno ter varno delo ob posredovanjih. Po koncu tečaja mora operativni gasilec znati izvajati vsa dela, ki jih lahko opravi samostojno ali v vodeni skupini.

Teoretični in praktični zaključni del izpita obsegata vse znanje iz tečaja za gasilca pripravnika kot tudi znanje iz tečaja za operativnega gasilca.

Po uspešno opravljenem zaključnem izpitu tečajnik dobi listino in čin operativni gasilec. Operativni gasilec lahko po dopolnjenem 18. letu sodeluje na vseh gasilskih posredovanjih skladno z navodili nadrejenega.

Tečaj za višjega gasilca

Za pristop k tečaju za višjega gasilca so predvideni sprejemni izpiti iz vsebin tečaja za gasilca pripravnika in operativnega gasilca. Na tečaj se lahko prijavijo kandidati,

Slika 3:
Izvedba dopolnilnega
usposabljanja za strojnika
(vir: PGD Oplotnica)

Figure 3:
Organization of additional
training for operators
(Source: Oplotnica
Voluntary Firefighter
Association)

ki stažirajo v činu operativni gasilec vsaj dve leti. Tečaj organizirajo in izvajajo gasilske zveze ali gasilske regije s soglasjem Gasilske zveze Slovenije in obsega 47 ur teoretičnih vsebin ter 45 ur praktičnih usposabljanj.

Namen tečaja je, da se bodoči višji gasilec usposobi za vodenje gasilske skupine. V veliko pogledih je gasilska skupina bistveni del skoraj vsake naloge. Sestavljena je vsaj iz vodje, ki je višji gasilec, in gasilca, skladno s potrebami oziroma nalogo pa je lahko tudi večja. Po opravljenem tečaju zna višji gasilec oziroma vodja skupine primerno razdeliti delo med podrejene gasilce in sebe, da nalogo čim boljše opravijo.

Po uspešno opravljenem teoretičnem in praktičnem delu zaključnega izpita tečajnik dobi listino ter čin višji gasilec.

Tečaj za nižjega gasilskega častnika

Za pristop k tečaju za nižjega gasilskega častnika je treba opraviti sprejemne izpite iz vsebin predhodnih tečajev. Na tečaj se lahko prijavijo kandidati, ki stažirajo vsaj dve leti v činu višji gasilec in imajo vsaj srednjo poklicno izobrazbo. Če kandidat teh pogojev ne izpolnjuje, mora v činu višji gasilec stažirati osem let. Tečaj lahko organizirajo in izvajajo gasilske zveze ali gasilske regije s soglasjem Gasilske zveze Slovenije. Tečaj obsega 69 ur teoretičnih vsebin in 44 ur praktičnega usposabljanja.

Namen tečaja je bodočega nižjega gasilskega častnika usposobiti za vodenje gasilskega oddelka oziroma desetine. Gasilski oddelki sestavljajo poveljnik oddelka, gasilske skupine in samostojni gasilci. V standardiziranem oddelku so vodja in osem gasilcev. To pomeni, da je gasilski oddelki sestavljeni iz vodje oddelka in dveh do

petih gasilskih skupin. Nižji gasilski častnik zna voditi gasilski oddelki ob različnih posredovanjih.

Tečajnik mora v okviru tečaja pripraviti seminarsko nalogo iz gasilske taktike, v njej pa obdelati konkreten primer posredovanja na objektu iz svojega okolja. Teoretični del zaključnega izpita se opravlja enako kot pri prejšnjih tečajih, praktični del pa na poligonu Izobraževalnega centra za zaščito in reševanje RS na Igu. Praktični del izpita ocenjujejo inštruktorji GZS, ki so za to nalogo posebej usposobljeni.

Tečaj za gasilskega častnika

Za pristop k tečaju gasilskega častnika je treba uspešno opraviti sprejemne izpite iz vsebin predhodnih tečajev. Na tečaj se lahko prijavijo kandidati, ki stažirajo v činu nižji gasilski častnik vsaj dve leti in imajo vsaj srednjo strokovno izobrazbo oziroma srednjo splošno izobrazbo. Za kandidate z nižjo splošno izobrazbo so predvidena podaljšana stažiranja:

- najmanj pet let aktivnega staža od zaključnega izpita za nižjega gasilskega častnika pri srednji poklicni izobrazbi;
- najmanj osem let aktivnega staža od zaključnega izpita za nižjega gasilskega častnika pri nižji splošni izobrazbi.

Organizator tečaja je Gasilska zveza Slovenije, izvajalke pa so gasilske regije, ki morajo pridobiti predhodno soglasje GZS. Tečaj obsega 63 ur teoretičnih vsebin in 35 ur praktičnega usposabljanja.

Namen tečaja je bodočega gasilskega častnika usposobiti za vodenje gasilskega voda. Gasilski vod sestavljajo vodja voda in do 18 gasilcev. To pomeni, da je gasilski

vod sestavljen iz vodstva voda in dveh do pet gasilskih oddelkov. Gasilski častnik oziroma poveljnik gasilskega voda mora znati sektorizirati nevarnost in delo razdeliti med gasilske oddelke.

Tečajnik mora pripraviti seminarsko nalogo, v kateri obdelata konkretno intervencijo z vidika vodenja več gasilskih oddelkov, če je mogoče na primeru iz svojega okolja. Teoretični del zaključnega izpita se opravlja enako kot pri prejšnjih tečajih, praktični del pa na poligonu izobraževalnega centa za zaščito in reševanje RS na lgu. Praktični del izpita ocenjujejo inštruktorji GZS, ki so za to nalogo posebej usposobljeni.

Tečaj za višjega gasilskega častnika

Za pristop k tečaju je treba opraviti sprejemne izpite iz vsebin predhodnih tečajev. Na tečaj se lahko prijavijo kandidati, ki stažirajo v činu nižji gasilski častnik vsaj dve leti in imajo najmanj splošno izobrazbo, in sicer specializacijo po višješolski izobrazbi (predbolonjski program), visokošolsko strokovno izobrazbo (predbolonjski program) oziroma visokošolsko strokovno izobrazbo (prvo bolonjsko stopnjo). Za kandidate z nižjo izobrazbo so predvidena podaljšana stažiranja:

- opravljen izpit za gasilskega častnika in najmanj tri leta aktivnega staža kot poveljnik ali namestnik poveljnika oziroma najmanj osem let aktivnega staža od zaključnega izpita za gasilskega častnika pri srednji strokovni izobrazbi oziroma srednji splošni izobrazbi;
- najmanj štiri leta aktivnega staža od zaključnega izpita za gasilskega častnika pri srednji poklicni izobrazbi.

Nosilec in izvajalec usposabljanja je Gasilska zveza Slovenije. Tečaj obsega 53 ur teoretičnih vsebin in 26 ur praktičnega usposabljanja.

Namen tečaja je bodočega višjega gasilskega častnika usposobiti za vodenje vsaj gasilske čete. Gasilsko četo sestavljajo vodja čete in do 26 gasilcev. To pomeni, da je gasilska četa sestavljena iz vodstva čete in dveh do petih gasilskih vodov. Višji gasilski častnik oziroma poveljnik gasilske čete mora znati sektorizirati nevarnost in delo razdeliti med gasilske vode.

Tečajnik mora pripraviti seminarsko nalogo iz predmeta gasilska taktika, jo zagovarjati pred komisijo in uspešno opraviti predmetne izpite. Zaključni izpiti na tem tečaju niso predvideni.

Tečaj za visokega gasilskega častnika

Za pristop k tečaju niso predvideni sprejemni izpiti in je namenjen gasilskim vodjem na ravni regij ter države. Na tečaj se lahko prijavijo kandidati, ki zasedajo položaje v poveljstvu ali upravnem odboru Gasilske zveze Slovenije in imajo enega izmed naslednjih pogojev:

- najmanj osem let aktivnega staža od zaključnega izpita za višjega gasilskega častnika pri višješolski

izobrazbi (predbolonjski program) oziroma višji strokovni izobrazbi;

- najmanj pet let aktivnega staža od izpita za višjega gasilskega častnika pri splošni izobrazbi, in sicer specializacijo po višješolski izobrazbi (predbolonjski program), visokošolsko strokovno izobrazbo (predbolonjski program) oziroma visokošolsko strokovno izobrazbo (prvo bolonjsko stopnjo).

Tečaj organizira in izvaja Gasilska zveza Slovenije, obsega pa 16 ur teoretičnih vsebin in štiri ure praktičnih vsebin.

Bistven prispevek tečaja je, da se obdelajo nove vsebine in tematike iz gasilstva, kar prispeva k strokovnemu razvoju gasilske organizacije.

Tečajnik mora pripraviti seminarsko nalogo iz poljubne vsebine, ki obravnava aktualno težavo gasilstva, temo pa določi poveljnik Gasilske zveze Slovenije, in jo zagovarjati pred poveljstvom Gasilske zveze Slovenije.

Kot je razvidno iz opisa poteka in načina organizacije temeljnih usposabljanj, gre za sistem, ki usposablja predvsem navpično. Usposabljujejo se bodoči vodje različnih gasilskih formacij. Prednost predpisanega zaporedja tečajev z vmesnim stažiranjem je, da vsak vodja pozna in razume delo svojih podrejenih.

Slika 4: Delo z lestvami (vir: PGD Kamnik pod Krimom)
Figure 4: Working with ladders (Source: Kamnik pod Krimom Voluntary Firefighter Association)

Tečaj	Število organiziranih tečajev	Število tečajnikov, ki so tečaj uspešno končali	Povprečno število uspešnih tečajnikov na posamezni tečaj
Tečaj za gasilca pripravnika	405	8365	20,7
Tečaj za operativnega gasilca	135	2536	18,8
Tečaj za višjega gasilca	98	1887	19,3
Tečaj za nižjega gasilskega častnika	35	761	21,7
Tečaj za gasilskega častnika	15	398	26,5
Tečaj za višjega gasilskega častnika	3	83	27,7

Preglednica 1: Število organiziranih tečajev in uspešnih tečajnikov od leta 2016 (vir: GZS, 2020)

Table 1: Number of organized courses and successful course takers since 2016 (Source: The Firefighting Association of Slovenia, 2020)

Statistični pregled in analiza opravljenih temeljnih usposabljanj v zadnjih štirih letih

Ena večjih prelomnic v sistemu usposabljanja prostovoljnih gasilcev je sprejetje Temeljnega programa usposabljanja prostovoljnih gasilcev (TPU, 2016), s katerim so se predvsem natančno in skladno s pedagoško-andragoškim smernicami definirale vsebine teoretičnih predavanj ter večšine praktičnih vaj. Hkrati se je z uvedbo zaključnih izpitov spremenil tudi način preverjanja znanja tečajnikov, kar je pripomoglo k dvigu in poenotenju ravni znanja v vsej državi.

V preglednici 1 prikazujemo število organiziranih temeljnih usposabljanj v Sloveniji od sprejetja Temeljnega programa usposabljanja prostovoljnih gasilcev leta 2016 in uspešnost tečajnikov na posameznih tečajih.

Spodbuden je podatek, ki prikazuje veliko število organiziranih tečajev za gasilca pripravnika, saj je bilo glede na to, da je v Sloveniji 120 gasilskih zvez, v povprečju v slabih štirih letih organiziranega 3,4 tečaja na posamezno zvezo. Tečajniki na tečaju za gasilca pripravnika pridobijo osnovno znanje o požarni preventivi, gasilskih vozilih in opremi, prvi pomoči ter delovanju organizacije. Gre za znanje, ki je koristno in nujno za vsakega posameznika ne glede na to, ali se bo pozneje še dejavno vključeval v gasilsko organizacijo, saj je glavni podarek na učenju pravilnega in odgovornega ravnanja ob izbruhu požara ali drugi nesreči. Starostna omejitev za gasilca pripravnika je najmanj 16 let. Tudi tečaj za operativnega gasilca lahko tečajnik opravi pred dopolnjenim 18. letom, status operativnega gasilca pa lahko pridobi šele po dopolnjenem 18. letu. To je tudi glavni razlog, da se za nadaljevanje usposabljanja za višji čin odloči bistveno manj tečajnikov, saj je za vsakega posameznika to prelomno življenjsko obdobje odraščanja. Statistični podatki kažejo, da prav v tem obdobju veliko posameznikov izgubi stik z matično gasilsko organizacijo, kar je predvsem posledica selitve v drugi kraj zaradi študijskih, poklicnih ali družinskih obveznosti, zato bo treba razvijati mehanizme, s katerimi se bodo v gasilskih vrstah čim bolje ohranile mlade generacije,

in to predvsem na prehodu med tečajema za gasilca pripravnika in operativnega gasilca.

V preglednici 1 lahko vidimo, da se uspešnost tečajnikov na višjih ravneh tečajev povečuje, saj gre pri tem za že oblikovane gasilce, ki imajo jasne cilje in vlogo v gasilski organizaciji ter tako tudi večjo motivacijo za usvajanje novega znanja in hkrati prevzemanje odgovornejših nalog.

Dopolnilna usposabljanja

Namen dopolnilnih usposabljanj ni usmerjen v usposabljanje vodij, kot je to pri temeljnih usposabljanjih. Pri dopolnilnih usposabljanjih tečajniki pridobivajo specialistično znanje, ki jim omogoči ali olajša posredovanje oziroma delo v zelo posebnih razmerah. Navadno so pri takih usposabljanjih teoretične vsebine čim bolj zmanjšane. Predava se le nujna teorija, ki osmisli praktično delo.

Veliko večji poudarek se namenja praktičnemu delu, pri čemer predstavljanje praktičnih vsebin poteka enako kot pri temeljnih programih.

Taka usposabljanja navadno izvaja Gasilska zveza Slovenije ali Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje v svojih izobraževalnih centrih.

Dopolnilna usposabljanja, ki se jih lahko udeleži prostovoljni gasilec, so predstavljena v preglednici 2.

Iz bogatega nabora specialnosti je razvidno, da lahko gasilci izbirajo med razmeroma obširnim obsegom specialnega znanja, ki ga želijo bolje obvladati. Težava večine specialnosti je, da potekajo skoraj izključno v centrih za usposabljanje, v katerih so zmogljivosti omejene, posledično pa je čakalna vrsta za udeležbo na posameznih specialnostih dolga.

Podobno kot pri temeljnih usposabljanjih vsako dopolnilno usposabljanje zahteva določene vstopne pogoje, ki so opredeljeni v Pravilih gasilske službe prostovoljnih gasilcev oziroma programu usposabljanja.

V prihodnosti bo potekala prenova programov dopolnilnih usposabljanj, pri čemer bo treba vsebine in veščine, ki jih potrebuje vsak operativni gasilec, predstaviti v temeljni program, kot je bilo to na primer že narejeno z vsebinami dopolnilnega usposabljanja ra- dijske zveze.

Permanentna usposabljanja

Kot že ime pove, gre za stalna usposabljanja, ki nava- dno potekajo v neformalnih oblikah s poudarkom na obnavljanju in utrjevanju obstoječega znanja. Takih usposabljanj je po številu delovnih ur največ, vendar se izvajajo razpršeno po območjih in ravneh. Permanentna

Področje	Specialnost
Strojništvo	strojnik
	strojnik avtolestve
	orodjar
Zaščita dihal	nosilec izolirnega dihalnega aparata
	skrbnik dihalnih zaščitnih naprav
Gašenje notranjih požarov	modul A
	modul B
	modul C
Tehnično reševanje	tehnični reševalec
	reševanje z višin in iz globin
	naravne nesreče nesreče v prometu
Nevarne snovi	reševalec ob nesrečah z nevarnimi snovmi
Požari v naravi	gašenje požarov v naravnem okolju
Reševanje na vodi in iz vode	reševalec na vodi
	vodja čolna
	potapljač ★
	potapljač ★★
	potapljač ★★★
potapljač ★★★★	
Ocenjevanje gasilsko športnih tekmovalnih disciplin	sodnik gasilskih in gasilsko športnih tekmovalnih disciplin
Poučevanje	inštruktor
	predavatelj
Prva pomoč	bolničar
Informatika v gasilstvu	informatik
Vodenje članic	vodja članic
Vodenje mladine	mentor mladine
	mentor mladine I
Preventiva	preventivec

Preglednica 2: Vrste dopolnilnih usposabljanj prostovoljnih gasilcev (vir: Pravila gasilske službe prostovoljnih gasilcev, 2016)

Table 2: Types of additional training of volunteer firefighters (Source: Fire Service Rules for Volunteer Firefighters, 2016)

usposabljanja se organizirajo na vseh ravneh od prostovoljnih gasilskih društev do Gasilske zveze Slovenije.

Vrste permanentnih usposabljanj, ki se izvajajo na različnih ravneh:

- PGD: operativne vaje, vaje pripravljenosti in uporaba konkretne opreme;
- GZ: seminarji, tečajji, operativne vaje poveljstev in štabov ter posveti;
- GZS: seminarji, tečajji in posveti.

Naštete so le najpogostejše oblike permanentnih usposabljanj na posameznih ravneh, sicer bi bil seznam bistveno daljši.

Neformalno permanentno usposabljanje nima predpisanega učnega programa, temveč le najnujnejšo dokumentacijo:

- varnostni načrt,
- cilj in namen,
- elaborat za vajo oziroma prikaz.

Permanentno usposabljanje lahko poteka tudi v formalni obliki in ima v tem primeru predpisan učni program, ki ga je treba v celoti izvesti, na primer Program permanentnega usposabljanja gasilskih inštruktorjev.

Bistvo vseh oblik permanentnih usposabljanj sta izboljševanje in dopolnjevanje znanja oziroma pojasnjevanje ter uvajanje novosti.

Pomembna pridobitev za izvajanje operativnih vaj in vseh oblik praktičnih usposabljanj so regijski gasilski vadbeni poligoni, ki so po vsej državi. V treh regijah se že uporabljajo, v drugih pa so načrtovani. Tako omogočajo pogostejšo vadbo in urjenje posameznih gasilskih enot, oddelkov ter skupin v lokalnem okolju. Na vadbenih poligonih gasilske enote uporabljajo svojo opremo, s čimer jo tudi bolj redno preizkušajo in ugotavljajo njeno brezhibnost, kar je še posebno koristno na območjih, kjer posredovanje gasilskih enot zaradi manj intervencij ni pogosto (Vižintin, 2015).

Dodatna usposabljanja

K dodatnim usposabljanjem štejemo tista, ki so razmeroma nova in še niso posebej opredeljena v Pravilih gasilske službe prostovoljnih gasilcev ali drugih zavezujočih aktih. Zaradi potrebe po prilagodljivosti in čim prejšnjem izvajanju brez takojšnjega vpisa v pravila službe so razvrščena v omenjeno kategorijo.

Prav tako v kategorijo dodatnih usposabljanj uvrščamo programe, ki jih izvajajo druge organizacije in jih Gasilska zveza Slovenije priznava kot uporabno znanje iz gasilstva. Primer takega usposabljanja je tečaj za varno delo z motorno žago, ki ga ne izvajajo gasilska

organizacija ter izobraževalni centri za zaščito in reševanje, temveč pooblaščenke šole in ustanove, med njimi SGLŠ Postojna, Zavod za gozdove ter druge.

Izzivi za prihodnost

Gasilska organizacija se mora ves čas ukvarjati z izzivi časa in slediti spreminjajočim se trendom pri naravnih nesrečah ter sodobnih tehnologijah. Pri uvajanju sprememb in novosti je potrebna previdnost, saj je trenutni sistem prostovoljnega gasilstva v Sloveniji odličen in ga z nepremišljenimi potezami ne smemo poslabšati ali celo ogroziti, treba pa bo razmisliti o nekaterih spremembah ter dopolnitvah, ki bodo sistem usposabljanja prostovoljnih gasilcev posodobile in poenostavile.

Učenje na daljavo

Učenje na daljavo ponuja časovno in območno prilagodljivost pri predstavljanju vsebin, kar bi ustrezalo mlajšim, ki večinoma študirajo zunaj domačega kraja, hkrati pa je gasilsko delo skupinsko delo. Oblike poučevanja, ki ne spodbujajo in učijo skupinskega duha, medsebojne pomoči ter druženja, ne smejo prevladati.

Odprta predavalnica

GZS oziroma podrejene organizacije po vsej državi sočasno izvajajo veliko tečajev. Če tečaj ni polno zaseden, bi bilo dobro dopustiti, da drugi tečajniki do zasedenosti zmogljivosti zasedejo prosta mesta v predavalnici. Tako se poveča prilagodljivost, kdaj in kje so vsebine poslušane, predmetni izpiti pa bi še vedno morali potekati pri osnovnem oziroma prvotnem predavatelju.

Strokovna literatura in gradivo

Pri organizaciji različnih oblik usposabljanj prostovoljnih gasilcev je še vedno pogosto pomanjkanje ustrezne strokovne literature in gradiva, ki ju predavatelji potrebujejo predvsem za kakovostno pripravo na predavanja, tečajniki pa za obnavljanje ter poglobljanje znanja.

Kot smo poudarili v članku, se je treba zavedati, da je struktura članstva v gasilski organizaciji zelo različna, posledično je različno tudi predznanje posameznega tečajnika, zato morata biti strokovna literatura in gradivo temu prilagojena. Še zlasti je pomembno, da strokovne vsebine izhajajo iz realnih primerov gasilskega dela in se pravilno ter dovolj preprosto navežejo na ustrezne teoretične podlage.

Temelje za ustrezno učno gradivo določijo predavatelji, ki morajo biti sposobni strokovno vsebino posameznega področja približati laičnim tečajnikom in jo razumljivo pojasniti. V prihodnosti bo treba zelo spodbujati in motivirati strokovnjake posameznih področij v gasilskih vrstah, da prevzamejo skrb za pripravo ustrezne strokovne literature ter jo prilagodijo veljavnim učnim programom in potrebam gasilstva.

Pobud in zamisli je veliko, vprašanje pa je, katere so primerne ter ustrezne za vključitev v razmeroma veliko organizacijo z zelo različno strukturo članov.

Sklepne misli

Kljub navidezni togosti se je gasilski organizaciji vedno uspelo primerno in pravočasno odzvati na izzive časa, s katerimi se spreminjajo tudi pristopi k usposabljanju članov. Množičnost gasilskih vrst, različnost nevarnosti in pomanjkanje časa v sodobni družbi izzive usposabljanja le stopnjujejo. Kljub vsemu smo prepričani, da bomo lahko ohranili trenutno organiziranost in vzdrževali visoko usposobljenost svojih članov ter tako pravočasno in ustrezno sledili vsem nalogam, ki nas še čakajo. Hkrati je gasilska organizacija ena redkih, ki mladim ponuja resne izzive, privzgaja odgovornost, omogoča medsebojno druženje in jasno postavlja cilje ter hkrati tudi meje. To so vrednote, ki so danes vedno bolj pomembne in bodo tudi v prihodnje za ohranjanje zdrave, varne ter odgovorne družbe.

Viri in literatura

1. GZS, 2020. VULKAN – Informacijski sistem prostovoljnih gasilskih organizacij.
2. Kramer Stajnko, J., 2019. Organiziranost in delovanje prostovoljnih gasilskih organizacij v Sloveniji. *Ujma* 33, 250–257.
3. Pravila gasilske službe, 2010. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2010-01-2827/pravila-gasilske-službe>.
4. Pravila gasilske službe prostovoljnih gasilcev, 2016. Gasilska zveza Slovenije. <http://www.gasilec.net/pravila-gasilske-službe-prostovoljnih-gasilcev>.
5. TPU, 2016. Temeljni program usposabljanja prostovoljnih gasilcev. Gasilska zveza Slovenije. <http://www.gasilec.net/operativa/izobrazevanje/ucni-programi>.
6. URSZR, 2019. SPIN – Sistem za poročanje o intervencijah in nesrečah. <https://spin3.sos112.si/javno/porocilo>, 15. 5. 2020.
7. Vižintin, D., 2015. Izgradnja regijskih vadbenih poligonov za usposabljanje gasilcev, seminarska naloga tečaja za gasilske vodje v regiji in državi, GZS, 2015.
8. ZGas, 2005. Zakon o gasilstvu – neuradno prečiščeno besedilo, št. 6. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO301>.